

KRIVIČNO PROCESNO PRAVO

<https://doi.org/10.7251/CEST1322274DJ>

UDK 343.1:343.9

**SPORAZUM O PRIZNANJU KRIVIČNOG DELA U
FUNKCIJI EFIKASNOSTI KRIVIČNOG POSTUPKA –
NORMA I PRAKSA U REPUBLICI SRBIJI****Doc. dr Mirjana Đukić***Pravni fakultet, Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici,
mirjana.djukic@pr.ac.rs***Doc. dr Vanda Božić***Pravni fakultet, Univerzitet Union, Beograd, Pravni fakultet, Univerzitet Privredna akademija,
Novi Sad, vanda.bozic@pravni-fakultet.info*

Apstrakt: Efikasnost krivičnog postupka u sadejstvu sa ekonomičnošću čini sastavnu komponentu načela procesne ekonomije. Njena je realizacija najpre zapažena u pravu SAD-a, zatim zemljama kontinentalne Evrope, putem određenih instrumenata koji su svojevremeno implementirani i u naš krivični postupak. Potreba za efikasnijim krivičnim postupkom posledica je sve dužeg trajanja krivične procedure ili pojedinih njenih etapa, troškova koji su ponekad nadilazili štetu pričinjenu krivičnim delom, te gomilanja predmeta pred sudovima, što nije pogodavalo nijednoj od krivičnoprocesnih stranaka. Premda je izložen kritici prvenstveno zbog anuliranja gornje granice zaprećene kazne, te pružanja prostora da se zaključi povodom krivičnog dela bilo koje težine, u radu je sporazum o priznanju krivičnog dela sagledan u pozitivnom svetlu, kao svojevrsni instrument efikasnog reagovanja države na kriminalitet. Komparacijom sa drugim konsesualnim krivičnoprocesnim formama, u prvi se plan stavlja efikasnost kojoj doprinose i pravosudni organi Republike Srbije, do kojih se rezultata došlo statističkom analizom.

Ključne reči: efikasnost krivičnog postupka, instrumenti efikasnosti krivičnog postupka, sporazum o priznanju krivičnog dela

1. UVODNE NAPOMENE

Porast različitih oblika kriminaliteta i sve veći broj novih inkriminacija protivpravnih ponašanja (Božić, Đukić, 2021: 236) stvorili su podlogu za procesuiranjem sve većeg broja učinilaca kao samostalnih izvršilaca ili saučesnika. U ovakvim situacijama tužioci su bili suočeni sa nedostatkom vremena da prođu kroz redovnu krivičnu proceduru, čak i kada bi postojala mogućnost da postupak bude okončan u korist optužbe. Sa sličnim spletom okolnosti suočavali su se i branioci koji bi pokušavali da što brže reše slučaj kako bi prešli na sledeći. Gomilanje sve većeg broja krivičnih predmeta pred sudovima bilo je neizbežno. Pritom su ne samo čitavi krivični postupci, već i pojedine njihove etape, poput istrage, trajale od pet pa i više godina. Osim toga, nije zanemarljiv ni problem

troškova krivičnog postupka, koji su usled odugovlačenja čak i nadilazili štetu pričinjenu krivičnim delom. Ovaj je problem naročito izražen u SAD-u, gde porotno suđenje može koštati tužioca i advokata odbrane čak i više od million dolara.

Američki pravosudni sistem je izlaz iz krize pronašao u pojednostavljenju krivične procedure putem određenih instrumenata kojima su uklonjeni svi oni problemi sa kojima su se suočavali tokom građanskog rata (Feeley, 1982: 343). Većina slučajeva se danas uspešno okončava putem sporazuma o priznanju krivičnog dela (*plea bargain*), a veoma mali procenat rezultira porotnim suđenjem (Ma, 2002: 22-52). U skladu sa međunarodno postavljenim standardima mnoge su države koje se suočavaju sa problemom dužine trajanja postupka usvojile američki sistem reakcije kroz implementiranje sporazuma o priznanju krivičnog dela (Rauxloh, 2012).

Iako se potpisivanjem sporazuma (konsenzusa) o priznanju krivičnog dela nameću neke pravne dileme vezane za narušenost načela legaliteta krivičnog postupka, (ne)pravnostranaka u postupku, mogućnost izricanja preblage kazne okrivljeniku, ovaj institut pronašao je svoje opravdanje u krivičnim zakonodavstvima prevashodno iz razloga ekonomičnosti i rasterećenja sudova brojem predmeta (Josipović, Božić, 2019: 58). Ekonomičan i efikasan jeste onaj krivični postupak koji je okončan sa donetom pravnosnažnom sudskom odlukom, u što kraćem roku i sa što manje troškova. Problem dužine trajanja postupka i troškova vođenja istog u pravnom sistemu Republike Srbije rešen je merama izbegavanja krivičnog postupka – diverzioni koncept, kao i merama pojednostavljena krivične procedure, među kojima značajno mesto zauzima upravo jedan od sporazuma između tužioca i okrivljenog - sporazum o priznanju krivičnog dela.

Tematika rada obuhvata dve celine. U prvoj je ukazano na najrelevantniji međunarodni dokument koji državama pruža putokaz ka efikasnijem krivičnom postupku uz određene preporuke opšeg karaktera. Takođe su sagledana nekadašnja i sadašnja zakonska rešenja kojima je predmetni institut regulisan u Republici Srbiji, komparacijom ukazano na sličnosti i razlike, te izvesne nedostatke koje je potrebno upotpuniti ne bi li efikasnost bila usaglašena sa osnovnim pravima pojedinih učesnika u krivičnom postupku. Druga celina kroz statističku analizu daje slikovit prikaz funkcionisanja sporazuma u praksi pred pravosudnim instancama Republike Srbije.

2. NORMATIVNI OKVIR

Normativno uobličavanje sporazuma o priznanju krivičnog dela (prvobitno, sporazum o priznanju krivice) nastupilo je u Republici Srbiji usled potrebe rešavanja problema dužine trajanja krivičnog postupka sa kojim su se suočavali ne samo sudovi, već i ostali učesnici u krivičnom postupku. Tome je znatno doprinela *Preporuka saveta Evrope R (87) 18 Komiteta ministara zemljama članicama u vezi sa pojednostavljenjem krivičnog pravosuđa*¹, usvojena na 410-om sastanku zamenika ministara održanog 17. septembra 1987. godine.

Premda nije pravno obavezujuća, iz praktičnih razloga su njene odredbe implementirane u našem, ali i pravima drugih zemalja. Opšti karakter odredbi ne umanjuje njihov značaj jer su poslužile kao smernica u pravcu rešavanja problema koji se javljaju u praksi, te realizacije ciljeva kojima se težilo na međunarodnom nivou. Državama je pritom prepušten odabir instrumenata koji bi doprineli efikasnosti i ekonomičnosti krivičnog postupka. Naime, jasno je uočen problem dužine trajanja krivičnih postupaka, zatim povećanja broja lakših krivičnih dela pred sudovima, a taj je problem vremenom poprimao široke razmere. Ono što čini sadržinu preporuka podrazumeva da države kao prioritete u sistemu krivičnog pravosuđa trebaju postaviti:

- Primenu principa diskrecionog krivičnog gonjenja;
- Primenu skraćenih procedura;
- Primenu vansudskih poravnjanja kao moguću alternativu krivičnom gonjenju;
- Primenu pojednostavljenih krivičnih procedura i
- Pojednostavljenje redovnih krivičnih postupaka.

Svaka od navedenih preporuka ima veoma značajnu ulogu u sistemu postizanja efikasnosti krivičnog postupka. Neke se mogu realizovati određenim instrumentima pre pokretanja krivičnog postupka, što je slučaj sa diverzionim modelima postupanja, a neke poput sporazuma o priznanju krivičnog dela i drugih stranačkih nagodbi, tokom krivičnog postupka. U osnovi bi se sporazum o priznanju krivičnog dela mogao podvesti pod četvrtu preporuku, jer je kako u teoriji tako i u praksi okarakterisan kao pojednostavljena krivičnoprocesna forma, kojoj se može dodati i epitet konsesualna (Knežević, 2011: 878-883) jer se zapravo i postiže konsenzus među suprotstavljenim stranama u krivičnom postupku.

---

¹ Recommendation No. R (87) 18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Simplification of Criminal Justice (Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th meeting of the Ministers' Deputies).

Prvobitni argument pri uspostavljanju ove stranačke nagodbe bio je prenatrpanost sudova predmetima koji sadrže lakša krivična dela i iznalaženje načina da se ista procesuiraju uz što manje utroška vremena i sredstava putem pojednostavljenja krivične procedure. To je zapravo i bila polazna ideja pri početnom zakonskom normiranju sporazuma u Republici Srbiji 2009. godine.² Međutim, uporedo sa izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije, menjali su se i uslovi za postizanje sporazuma, ali i pojedini segmenti koji čine njegovu strukturu.

Tumačenjem odredbi kojima je regulisan sporazum o priznanju krivičnog dela u važećem Zakoniku o krivičnom postupku, izvodi se zaključak da u osnovi važe isti oni uslovi koji su bili aktuelni i u vreme važenja prethodnih zakonika, počevši od 2013. godine do danas: 1) da se protiv okrivljenog vodi postupak za jedno ili više krivičnih dela za koja je zakonom zaprećena kazna zatvora preko dvanaest godina; 2) da okrivljeni u potpunosti prizna jedno ili više krivičnih dela koja mu se optužbom stavljaju na teret; 3) da je zaključen u pismenoj formi; 4) da je podnet sudiji za prethodni postupak ukoliko je zaključen pre podizanja optužnice, odnosno predsedniku veća, ako je zaključen nakon optuženja.

Za razliku od zakonika od 2009. godine³ koji je predviđao gornji limit zaprećene kazne zatvora za krivična dela povodom kojih se može zaključiti sporazum – do dvanaest godina (čl. 282), karakteristika Zakonika od 2013. godine⁴, kao i sadašnjeg⁵, jeste neodređenost, odnosno nepreciziranje niti gornjeg niti donjeg limita (čl. 313 ZKP 2103, čl. 313 ZKP 2021), tako da se izvodi zaključak da taj limit zapravo i ne postoji. Strankama u sporazumu je pruženo široko i neograničeno polje primene ovoga instituta. Tako se namesto polazne ideje da sudove treba rasteretiti lakših krivičnih dela kako bi više pažnje posvetili procesuiranju težih krivičnih dela, došlo do stanovišta da predmet sporazuma mogu biti i najteži oblici krivičnih dela. Ipak, svojevremene izmene Krivičnog zakonika RS jednim su delom uticale na sužavanje područja primene sporazuma.

Jedan od elemenata sporazuma je sporazum/dogovor o vrsti, meri ili rasponu kazne ili druge krivične sankcije. Utilitaristička koncepcija u sporazumevanju vidi korist okrivljenog u vidu ublažavanja kazne ili druge sankcije u zamenu za dato

² Kao polazna uzima se 2009. godina, jer Zakonik o krivičnom postupku od 2006. godine iako je prvi regulisao predmetni institut, nikada nije bio u upotrebi.

³ Zakonik o krivičnom postupku – ZKP 2009, Sl. list SRJ, br. 70/2001 i 68/2002 i Sl. glasnik RS, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – dr. zakon, 49/2007, 20/2009 – dr. zakon i 72/2009.

⁴ Zakonik o krivičnom postupku – ZKP 2013, Sl. glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.

⁵ Zakonik o krivičnom postupku – ZKP 2021, Sl. glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021- odluka US i 62/2021- odluka US.

priznanje krivičnog dela (Wenstein, 1999: 563-630). To može značiti zamenu kazne zatvora kaznom zatvora u kraćem trajanju (Božić, 2019: 98) ili zamenu kazne drugim blažim sankcijama kada za to postoje uslovi (Božić, 2019: 322). Institut zabrane ublažavanja kazne (čl. 57 st. 2 KZ RS)⁶ međutim dovodi u pitanje mogućnost realizacije ublažavanja kazne kod svih krivičnih dela. Bilo da je predviđen kao apsolutna ili relativna restrikcija (Stojanović, 2012: 253), svakako remeti koncept sporazumevanja, ne samo kod sporazuma o priznanju krivičnog dela, već i kod sporazuma o svedočenju okrivljenog (Đukić, 2019: 398). Tako je apsolutna restrikcija predviđena kod: Teškog ubistva (čl. 114 KZ RS), Silovanja (čl. 178 KZ RS), Obljube nad nemoćnim licem (čl. 179 KZ RS), Obljube sa detetom (čl. 180 KZ RS) i Trgovine ljudima (čl. 388 KZ RS). Relativna podrazumeva zabranu ublažavanja kazne za pojedine oblike krivičnih dela, kakva su: Otmica (čl. 134 st. 2 i 3 KZ RS), Iznuda (čl. 214 st. 2 i 3 KZ RS), Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (čl. 246 st. 1, 3 i 4 KZ RS) i Nedoizvoljeni prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi (čl. 350 st. 3 i 4 KZ RS, Božić, 2015: 845-873).

Neosporno je da su navedena krivična dela veoma teška, pa je i restrikcija ublažavanja kazne sasvim opravdana. To dalje podrazumeva da ista ne mogu biti predmet sporazuma, jer ne postoji mogućnost realizacije jednog od njegovih najvažnijih elemenata. Međutim, pored pomenutih, postoje i druga krivična dela koja nose određeni stepen težine, pa je u pogledu njih sporazumevanje moguće, odnosno moguće je ublažavanje kazne. Takva su recimo pojedina krivična dela protiv privrede, poput Pranja novca (Božić, Dimić, Đukić, 2021: 55-71), Poreske utaje (Dimić, Đukić, 2017: 57-66), koja predstavljaju veliku pretnju po ekonomsku stabilnost države (Božić, Dimić, Đukić, 2020: 89-107) i još čitav niz drugih kod kojih je za osnovni oblik zaprećena kazna zatvora u dužem trajanju. Restrikcija ublažavanja kazne dovodi u nejednaku poziciju okrivljene, nekima pružajući mogućnost da pregovaraju, sklope sporazum i budu blaže kažnjeni, dok je nekima ta mogućnost uskraćena.

Struktura sporazuma svodi se na obavezne i fakultativne elemente (čl. 314 ZKP 2021). Tako *obavezne elemente* ove stranačke nagodbe koja mora biti sačinjena u pismenoj formi čine:

1. Opis krivičnog dela koje je predmet optužbe;
2. Priznanje okrivljenog da je učinio krivično delo iz tačke 1.;
3. Sporazum o vrsti, meri ili rasponu kazne ili druge krivične sankcije;

⁶ Krivični zakonik – KZ RS, Sl. glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005- ispr., 107/2005- ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

4. Sporazum o troškovima krivičnog postupka, imovinskopравnom zahtevu ako je podnet, oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim delom;
5. Izjavu kojom se stranke i branilac odriču od prava na ulaganje žalbe protiv odluke kojom je sud prihvatio sporazum, osim u slučaju iz stava 3 člana 319 ovog zakonika;
6. Potpis stranaka i branioca.
  - Elementi *fakultativnog karaktera* odnose se na:
    1. Izjavu javnog tužioca o odustajanju od krivičnog gonjenja u pogledu krivičnih dela koja nisu obuhvaćena sporazumom;
    2. Izjavu okrivljenog o prihvatanju obaveze iz člana 283 st. 1 (da naknadi pričinjenu štetu ili otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela), pod uslovom da je priroda obaveze takva da omogućava da se započne sa njenim izvršenjem pre podnošenja sporazuma sudu;
    3. Sporazum u pogledu imovine proistekle iz krivičnog dela koja će okrivljenom biti oduzeta.

Celokupan postupak obuhvata iniciranje sporazuma, pregovaranje, zaključenje sporazuma i na kraju odlučivanje suda o sporazumu, eventualno odlučivanje i o žalbi ukoliko je ona uložena. Inicijatori mogu biti obe stranke, ili okrivljeni ili javni tužilac, nakon čega slede pregovori i eventualno pristupanje zaključenju sporazuma. Uključivanje suprotne strane u pregovore nije pravno obavezujuće tako da tokom pregovora bilo koja od strana od zaključenja sporazuma može odustati. Od značaja je istaći da je efikasnost krivičnog postupka uslovljena etapom postupka u kojoj se sporazum zaključuje. Ukoliko se to čini u istražnoj fazi postupka, i naravno ukoliko rezultira pozitivnim ishodom – prihvatanjem od strane suda, onda možemo reći da je sporazum o priznanju krivičnog dela značajan instrument efikasnosti krivičnog postupka. Dolazi do uštede vremena i svih onih sredstava koja bi inače bila uključena da je sporazum zaključen u kasnijoj etapi – do okončanja glavnog pretresa.

Sud o sporazumu odlučuje u formi presude ili rešenja, zavisno od vrste odluke. Tako, ukoliko ispunjava sve formalne i materijalne uslove, sud donosi presudu kojom isti prihvata. U obratnoj situaciji donosi ili rešenje kojim se sporazum odbacuje ili pak rešenje kojim se sporazum odbija. Presuda kojom se sporazum prihvata ujedno je i presuda kojom se okrivljeni/optuženi oglašava krivim, a na ovakvu vrstu odluke sud će se opredeliti ukoliko je okrivljeni svesno i dobrovoljno priznao izvršenje krivičnog dela, takođe je potrebno i da je svestan svih posledica zaključenog sporazuma, konkretno, da se odriče prava na suđenje i da prihvata ograničenje prava na žalbu (čl. 317 ZKP 2021). Umesto dokaza koji

priznanje potkrepljuju, za prihvatanje sporazuma potrebno je da postoje drugi dokazi koji sa priznanjem nisu u suprotnosti (Ilić et al, 2013: 727). Kazna ili druga krivična sankcija predložena sporazumom treba da je u skladu sa krivičnim zakonikom (Pravno shvatanje Krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda, utvrđeno na sednici od 28.9.2015. godine, verifikovano 9.11.2015. godine). Dakle osnovi za prihvatanje sporazuma su voluntarističkog, krivičnomaterijalnog i krivičnoprocesnog karaktera.

U dobrovoljnost i svesnost priznanja okrivljenog sud se uverava na ročištu na kojem se okrivljeni potvrdno izjašnjava o navodima optužbe, odnosno priznaje ne samo krivicu, već izvršenje krivičnog dela. Sa time u vezi otvorena je debata da li presuda kojom je sud prihvatio sporazum može poslužiti kao dokaz o činjenicama koje čine obeležje krivičnog dela o kome se sudi u drugom krivičnom postupku (Todorović, 2016)? Kako sud ne utvrđuje činjenice vezane za izvršenje krivičnog dela, već se samo uverava u postojanje okolnosti potrebnih za prihvatanje sporazuma, ista ne može poslužiti kao dokaz. Sa druge strane, priznanje na kojem se zasniva nije dobijeno u skladu sa pravilima o saslušanju optuženog, ili pravilima o ispitivanju svedoka, nije dato na glavnom pretresu, već ročištu koje je održano pred sudijom za prethodni postupak ili predsednikom veća, tako da se isto, pa ni zapisnik sa ročišta, ne mogu upotrebiti kao dokaz protiv saoptuženih u drugom krivičnom postupku. Ovakvo je stanovište zastupljeno i u sudskoj praksi (Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž1 510/2021 od 20.7.2021. godine.; Rešenje Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž 1611/2016 od 26.12.2016. godine). Preostaje jedino solucija da se okrivljeni pozove u svojstvu svedoka u drugom krivičnom postupku, ispita po zakonski određenim pravilima, i tada bi činjenice na kojima se zasniva izvršenje krivičnog dela koje je prethodno sporazumno priznao, mogle iskoristiti kao dokaz protiv okrivljenih.

Rešenje kojim se sporazum odbija zasniva se na razlozima materijalne prirode: ukoliko nisu ispunjeni uslovi predviđeni za prihvatanje sporazuma, ili ako delo koje je predmet optužbe nije krivično delo, a nema uslova za primenu mera bezbednosti (čl. 318 ZKP 2021). Odbacivanje sporazuma nastupa usled razloga formalnog karaktera: ako sporazum ne sadrži sve elemente zakonom predviđene, ili ako se okrivljeni ne pojavi na ročištu, a uredno je pozvan i pritom svoj izostanak ne opravda (čl. 316 ZKP 2021).

U odnosu na odluke suda povodom sporazuma, koje se zasnivaju na istim razlozima predviđenim kako ZKP-om od 2009. godine, tako i ZKP-om od 2013., odnosno 2021. godine, obim prava na izjavljivanje žalbe pretpo je određene izmene.

ZKP od 2009. godine predviđa mogućnost izjavljivanja žalbe javnog tužioca, okrivljenog i njegovog branioca protiv odluke suda kojom se sporazum odbija. Time je otvorena mogućnost da se odluka suda još jednom sudski preispita pred višom instancom. Sa druge strane, protiv odluke suda kojom se sporazum prihvata, dozvoljeno je bilo izjavljivanje žalbe oštećenom ili njegovom punomoćniku (Knežević, 2010: 879-880), što je bilo sasvim korektno rešenje imajući u vidu da isti imaju pravni interes za pobijanjem pozitivne odluke suda.

Aktuelno zakonsko rešenje predviđa nešto drugačiju koncepciju prava na izjavljivanje žalbe. Protiv negativne odluke suda pravo na izjavljivanje žalbe nemaju javni tužilac, okrivljeni i njegov branilac (čl. 319 st. 2 ZKP 2021). Protiv presude kojom sud prihvata sporazum mogućnost izjavljivanja žalbe imaju javni tužilac, okrivljeni, njegov branilac (čl. 319 st 3 ZKP 2021), a iz ovoga kruga se isključuje oštećeni. Pritom, titulari prava na žalbu istu mogu izjaviti ako:

1. Delo koje je predmet optužbe nije krivično delo, a nema uslova za primenu mera bezbednosti;
2. Je krivično gonjenje zastarelo, ili je delo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem, ili ukoliko postoje druge okolnosti koje trajno isključuju krivično gonjenje;
3. Nema dovoljno dokaza za opravdanu sumnju da je okrivljeni učinio delo koje je predmet optužbe, ili;
4. Ako se presuda ne odnosi na predmet sporazuma.

Važeći koncept izjavljivanja žalbe zanemaruje prava oštećenog. Možda ovakvo zakonsko rešenje ide u prilog efikasnosti krivičnog postupka, ali se zaobilazi mogućnost okrivljenog da izrazi svoje nezadovoljstvo upravo onim delom sporazuma koji se odnosi na njegovo obeštećenje (sporazumevanje o imovinskopravnom zahtevu, ako je podnet) (Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž1 1303/2014 od 6.10.2014. godine). U pogledu prvonavedenog razloga za izjavljivanje žalbe, stav je sudske prakse da je domet žalbe ograničen kada se okrivljeni u istoj poziva na razloge oko kojih je postignut sporazum, posebno imajući u vidu da je priznao izvršenje krivičnog dela, pa samim tim i krivicu koja čini subjektivno obeležje istog (slučaj kada se poziva na nepostojanje krivice) (Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu Kž1-Po1-Spk 2/2019 od 13.8.2019. godine). Od svih nabrojanih, kao najprikladniji čini se četvrti osnov za izjavljivanje žalbe. Presuda se ne odnosi na predmet sporazuma ako je sud odstupio od onih elemenata oko kojih su stranke postigle nagodbu. To može biti krivično delo koje je predmet optužbe (povreda objektivnog identiteta), sporazum o vrsti, meri ili rasponu kazne ili krivične sankcije (kada je presudom izrekao strožiju vrstu ili meru sankcije od one koja je dogovorena). Od ovako postavljenih žalbenih

osnova nema odstupanja, tako da okrivljeni trebaju biti oprezni prilikom postizanja usmenih dogovora sa javnim tužiocem, jer neispunjenje ustupaka na koje se javni tužilac samo usmeno obavezuje, ne može biti osnov za pobijanje presude (Rešenje Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž1-Spk 2/2019 od 16.12.2019. godine).

3. SUMARNI OSVRT NA ODNOS SPORAZUMA O PRIZNANJU KRIVIČNOG DELA KAO INSTRUMENTA EFIKASNOSTI I INSTITUTA OKRIVLJENOG SARADNIKA

Nekadašnji institut svedoka saradnika poprima obeležja pojednostavljene i konsesualne krivičnoprocesne forme onda kada biva uobličen sporazumom. Za razliku od svedoka saradnika, okrivljeni saradnik može biti stranka prilikom zaključenja sporazuma, koji u zamenu za svoju kooperativnost (priznanje krivičnog dela, izjava koja čini sastavni deo sporazuma o tome da će svedočiti, svedočenje na glavnom pretresu u postupku protiv saoptuženih) dobija beneficije u vidu blažeg kažnjavanja ili pak oslobođenja od kazne u zakonski datim uslovima (čl. 320-326 ZKP 2021). Obe konsesualne krivičnoprocesne forme nazvane su pojednostavljenim, u smislu da se sprovode radi efikasnijeg i ekonomičnijeg krivičnog postupka, koji su elementi zapravo segmenti načela procesne ekonomije. Otvara se međutim dilema da li se obema konsesualnim krivičnoprocesnim formama u jednakoj meri postižu oni ciljevi zarad kojih su i zakonom predviđeni?

Efikasnost i ekonomičnost krivičnog postupka mogu se sagledati kroz prizmu složenosti postupka koji se sprovodi povodom navedenih sporazuma (Đukić, 2019: 1-14). Kod *sporazuma o priznanju krivičnog dela* procedura započinje inicijativom jedne od suprostavljenih strana, optužbe ili odbrane, koja dalje vodi u pregovore, koji bi trebalo da rezultiraju zaključenjem sporazuma. Nakon zaključenja sporazma sledi ročište na kojem se okrivljeni potvrdno izjašnjava o navodima optužbe, i na kraju ako se rukovodimo pozitivnom varijantom i isključimo izjavljivanje žalbe, sledi donošenje presude kojom sud prihvata sporazum, što je ujedno i presuda kojom se oglašava krivim. Kod *sporazuma o svedočenju okrivljenog* procedura je nešto složenija. I ovde imamo inicijativu, pregovore, zaključenje sporazuma, ročište na kojem okrivljeni priznaje izvršenje krivičnog dela, dakle istovetne etape kao i kod sporazuma o priznanju krivičnog dela, ali sve do momenta donošenja presude. Naime, sporazum o svedočenju okrivljenog sud ne prihvata presudom, već rešenjem, i valja napomenuti da se istim ne okončava postupak, već otvara put ka daljoj proceduri, odnosno svedočenju okrivljenog na glavnom pretresu u postupku koji se vodi protiv saokrivljenih. Iskaz okrivljenog kao svedoka nije jedino, ali treba da je ključno dokazno sredstvo bez kojeg bi dokazivanje organizovane kriminalne delatnosti

saučesnika bilo otežano ili čak neizvodljivo (Simons, 2002: 921-963). Krajnja odluka suda kojom se okrivljeni saradnik oglašava krivim uslovljena je ocenom činjenica sadržanih u njegovom iskazu, i kada se ustanovi njihova verodostojnost, tek se tada može govoriti o okončanju krivičnog postupka, ako i ovde isključimo izjavljivanje žalbe. Dakle, razlike se svode na sledeće: kod sporazuma o priznanju krivičnog dela se obično održava jedno ročište (Stojadinović, 2017: 55), a kod sporazuma o svedočenju, dva ročišta; kod prvog suđenje izostaje, dok je kod drugog suđenje obavezno; kod prvog osuđujuća presuda je i presuda kojom sud prihvata sporazum; kod drugog, rešenje kojim se sporazum prihvata ne označava kraj postupka; takođe kod drugog, osim priznanja, okrivljeni daje iskaz u svojstvu svedoka.

U odnosu na okrivljenog saradnika procedura se suštinski ne razlikuje od redovne krivične procedure, jedino možda u delu u kojem priznaje izvršenje krivičnog dela. Postupak jeste efikasniji i ekonomičniji za pravosudne organe i saokrivljene, a jednim ga delom pojednostavljuje svedočki iskaz okrivljenog. Na osnovu sumarne analize složenosti pomenutih procedura, može se konstatovati da je pre sporazum o priznanju krivičnog dela osmišljen radi bržeg i lakšeg vođenja i okončavanja postupaka (Brkić, 2010: 290), nego što je slučaj sa sporazumom o svedočenju. Najuverljiviji zaključci se mogu doneti na osnovu statističke analize koja predstoji.

4. EMPIRIJSKI DEO

4.1. Sporazum o priznanju krivičnog dela pred pravosudnim instancama RS

Statistička analiza zaključenih sporazuma pred Osnovnim i Višim javnim tužilaštvima obuhvata, za period 2015-2020, nekoliko segmenata, a krajnja je svrha ustanoviti je li zaista predmetna pojednostavljena krivičnoprocesna forma u funkciji efikasnosti krivičnog postupka.

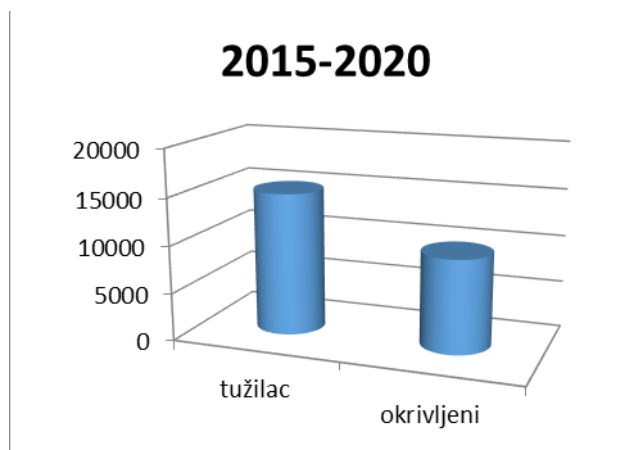
Tabela 1. Etapa postupka u kojoj je predloženo zaključenje sporazuma

Godina	Pre optuženja	Nakon optuženja
2015	3209	1646
2016	3447	1548
2017	4619	1360
2018	4978	1556
2019	4612	1382
2020	3970	1057
Ukupno	24835	8549

Izvor: <http://www.rjt.gov.rs>

Zaključak koji se sam nameće na osnovu napred datog tabelarnog prikaza govori u prilog tome da je najviše predloga za zaključenje sporazuma poteklo u prvoj etapi prethodnog krivičnog postupka, od donošenja naredbe o sprovođenju istrage do podizanja optužnice, odnosno istražnoj fazi postupka (24835). Primetno je međutim da je nešto manji broj sporazuma iniciran u godini koja je obeležila početak pandemije virusom *Covid-19*, u kojoj se zapravo predlozi za zaključenje sporazuma pre optuženja u neku ruku približavaju onima iniciranim u početnoj godini istraživanja. Osim toga, sporazumi inicirani nakon optuženja se nalaze u znatnom padu u odnosu na svaku posmatranu godinu istraživanja.

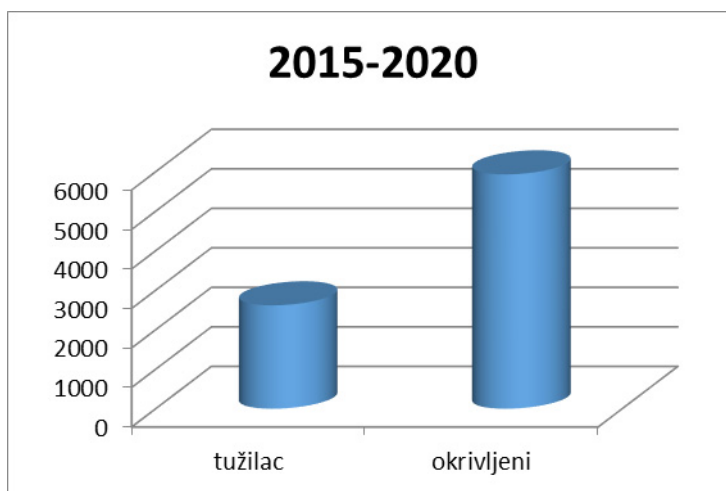
Prema slovu zakona predlog može poteći od okrivljenog, njegovog branioca ili javnog tužioca. U narednim grafičkim prikazima (Grafikon 1 i Grafikon 2) predstavimo koji su procesni subjekti najčešće inicijatori zaključenja sporazuma.

Grafikon 1. Inicijatori sporazuma pre optuženja

Istražna faza postupka obeležena je znatno većom inicijativom od strane tužioca. Tako je tužilaštvo u 2015. godini predložilo zaključenje sporazuma okrivljenom u 1841 broju slučajeva, zatim 2016. godini – 2109 slučajeva, 2017. godini – 2999 slučajeva, 2018. godini – 2960 slučajeva, 2019. godini – 2680 slučajeva i 2020. godini – 2417 slučajeva, što zbirno čini 15006 predloga.

Od okrivljenog, odnosno njegovog branioca potekao je znatno manji broj inicijativa u istrazi (9829). Posmatrano za svaku godinu ponaosob, predlozi su od strane pomenutog procesnog subjekta podneti: u 2015. godini – 1368 predloga; u 2016. godini – 1338 predloga; u 2017. godini – 1620 predloga; u 2018. godini – 2018 predloga; 2019. godini – 1932 i 2020. godini – 1553 predloga.

Grafikon 2. Inicijatori sporazuma nakon optuženja

U ovom je procesnom stadijumu obratna situacija, gde je prisutna veća inicijativa od strane okrivljenog nakon optuženja u odnosu na predloge tužilaštva. Tako je svaka godina obeležena sledećim brojem predloga: 2015. godina – 1385; 2016. godina – 799; 2017. godina – 970; 2018. godina – 1119; 2019. godina – 964 i 2020. godina – 695. Sveukupan broj predloga potekao je od okrivljenog u 5932 slučajeva.

Slabija aktivnost tužilaštva je u neku ruku razumljiva u ovoj etapi. Tako je u 2015. godini upućen 261 predlog, 2016. godini – 749, 2017. godini – 390, 2018. godini – 437, 2019. godini – 418 i 2020. godini – 362, što zbirno iznosi 2617 predloga.

Predlozi za zaključenje sporazuma nisu obavezujući za suprotnu stranu, te preostaje da se razmotri da li su svi navedeni imali pozitivan ishod (Tabela br. 2.).

Tabela 2. Zbirni pregled zaključenih sporazuma pred nadležnim pravosudnim intancama RS u periodu 2015-2020

Tužilaštvo	2015	2016	2017	2018	2019	2020
AJT Beograd	1979	2244	2903	2994	2490	1973
AJT Novi Sad	1430	1366	1347	1644	1676	1315
AJT Niš	424	673	719	850	839	784
AJT Kragujevac	465	562	728	871	856	665
Tužilaštvo za organizovani kriminal	87	88	117	121	109	100
Tužilaštvo za ratne zločine	1	1	/	1	1	/
Ukupno	4386	4934	5814	6481	5971	4837

Izvor: <http://www.rjt.gov.rs>

Premda predlog ne obavezuje, nijedan nije odbijen, tako da su u svim prikazanim situacijama poslužili kao osnov za zaključenje sporazuma. Najviše je sporazuma zaključeno na području AJT Beograd – 14583, zatim sledi AJT Novi Sad – 8778, potom za skoro upola manje AJT Niš – 4289 i u neznatno manjem broju na području AJT Kragujevac – 4147.

Zaključenje sporazuma ne mora nužno značiti i prihvatanje od strane suda, te će u narednoj tabeli (Tabela br. 3.) biti razmotren ovaj završni segment procedure povodom pomenute krivičnogprocesne forme.

Tabela 3. Odluke suda na osnovu zaključenog sporazuma o priznanju krivičnog dela

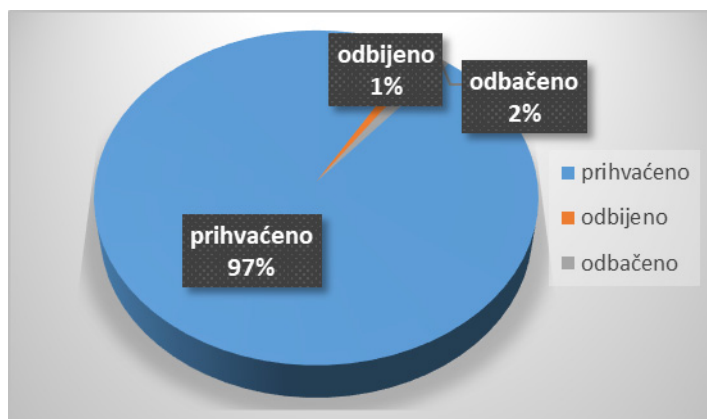
Odluka suda	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Prihvaćen	3889	4089	5196	5857	5363	4394
Odbijen	41	68	68	76	55	37
Odbačen	36	40	84	86	114	66

Izvor: <http://www.rjt.gov.rs>

U najvećem broju slučajeva nadležni sudovi su na teritoriji RS prihvatili zaključene sporazume, dok vrlo mali procenat čine negativne odluke. Takva je situacija zadovoljavajuća i stvara pozitivnu atmosferu koja pogoduje efikasnosti

krivičnog postupka, što se najbolje može predstaviti procentualnim odnosom između prihvaćenih, odbijenih i odbijenih sporazuma na jednoj strani (Grafikon br. 3.) i na drugoj, odnosom između zaključenih i prihvaćenih sporazuma.

Grafikon 3. Odnos među sudskim odlukama povodom sporazuma

Naspram ukupnom broju prihvaćenih sporazuma - 28788, odbijeno je njih 345, dok je sud odbacio 426 sporazuma. To zapravo podrazumeva da najveći procenat među sudskim odlukama povodom zaključenih sporazuma čine pozitivne odluke - 97%, dok najmanji udeo procentualno čine negativne odluke (odbačenih sporazuma – 2% i odbijenih sporazuma svega 1%).

Među zaključenim sporazumima (32423), najveći udeo zauzimaju pozitivne odluke suda – 88,79%, dok najmanji udeo pripada negativnim odlukama (odluka kojom se sporazum odbija – 1,06% i odluka kojom se sporazum odbacuje – 1,31%).

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Od prvobitnog zakonskog normiranja i kasnije prateći izmene i dopune Zakonika o krivičnom postupku, menjali su se uslovi i okolnosti vezani za pojedine elemente sporazuma o priznanju krivičnog dela. Prvobitno je ova pojednostavljena krivičnoprocesna forma nosila naziv Sporazum o priznanju krivice. Kasnijim izmenama ovaj je termin preimenovan u Sporazum o priznanju krivičnog dela. Razlozi su očigledni – priznanje krivičnog dela u celosti, a ne samo krivice kao subjektivnog elementa krivičnog dela. Područje primene koje se nekada odnosilo na dvanaest godina zaprećene kazne kao gornjeg limita, danas je neograničeno te se može odnositi na krivično delo bilo koje težine. Restrikcija ublažavanja kazne,

premda dovodi u nejednaku poziciju okrivljene, uticala je na redukovanje ovog zakonskog rešenja. Isključenje oštećenog iz kruga titulara prava na izjavljivanje žalbe protiv presude kojom sud prihvata sporazum, iako ima pravni interes da istu pobija, verovatno je predviđena zarad izbegavanja odugovlačenja krivičnog postupka. Međutim, efikasnost postupka na uštrb njegovih prava svakako nije opravdano zakonsko rešenje. Interesima efikasnosti takođe ne bi trebalo da budu podređena prava okrivljenog, zagarantovana i međunarodnim i nacionalnim dokumentima.

Pored brojnih nedostataka i kritika u naučnoj i stručnoj javnosti, pokazalo se da su i ekonomičnost i efikasnost krivičnog postupka u znatnoj meri izražene kod sporazuma o priznanju krivičnog dela. To posebno dolazi do izražaja u komparaciji sa sporazumom o svedočenju okrivljenog, koji bi pre mogao biti konsesualna, ali ne i pojednostavljena krivičnoprocesna forma. Osim toga, rezultati statističkog istraživanja ukazuju na to da je najveći broj predloga za zaključenje sporazuma podnet u istražnoj fazi postupka, do optuženja, a inicijatori su najvećim delom bili tužioc. Najveći broj zaključenih sporazuma nadležni sudovi su prihvatili presudom, dok gotovo zanemarljiv broj čine negativne odluke. Najveći broj zaključenih sporazuma u najranijoj fazi krivičnog postupka u sadejstvu sa najvećim brojem osuđujućih presuda, odslikava efikasnost, stručnost i profesionalnost u radu tužilaštva i sudova.

Literatura

- Božić, V., Dimić, S., Đukić, M. (2020). Some Issues of Processing Tax Fraud in Criminal Legislation of the Republic of Serbia. *Balkan Social Science Review*, vol. 16, 89-107;
- Božić, V., Đukić, M. (2021). Istorijsko-pravni razvoj krivičnih dela protiv života i tela u Republici Srbiji do ukidanja smrtne kazne. *Srpska politička misao*, 3, 213-242;
- Božić, V., Dimić, S., Đukić, M. (2021). Sprečavanje pranja novca tokom pandemije - rizici i prognoze bankarskog poslovanja. *Poslovanje u periodu pandemije: izazovi i šanse*, monografija instituta ekonomskih nauka, Beograd, 55-71;
- Božić, V. (2019). Kaznenopravne sankcije u zakonodavstvu Republike Hrvatske – kritički osvrt i analiza stanja uz prijedloge *de lege ferenda*. *Zbornik radova udruženja za međunarodno krivično pravo: Odgovornost i sankcija u krivičnom pravu: sa posebnim osvrtom na međunarodno krivično pravo*. Beograd, 319-334;
- Božić, V. (2019). Kazna zatvora u kaznenom zakonodavstvu Hrvatske i Srbije: osvrt na pojedina zakonska rješenja uz prijedloge *de lege ferenda*. *Pravo u funkciji razvoja društva: Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Prištini*, 91-105;
- Božić, V. (2015). Krijumčarenje ljudi i trgovanje ljudima u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i sudskoj praksi. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*. v. 36, br. 2, 845-873;
- Brkić, S. (2010). Klasifikacija procesnih formi u krivičnom procesnom pravu Srbije. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 3, 275-303.
- Dimić, S., Đukić, M. (2017). Tax fraud and plea bargaining. *Thematic Conference Proceedings of International Significance "Archibald Reiss Days"*, vol. 3, 57-66;

- Đukić, M. (2019). Nedozvoljena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga kao oblik ispoljavanja organizovane kriminalne aktivnosti (Normativni i praktični aspekt). *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 85, Godina LVIII, 389-410;
- Đukić, M. (2019). Odnos načela procesne ekonomije i sporazuma o svedočenju. *Ekonomski signali* 14 (2), 1-14;
- Feeley, M. M. (1982). Plea bargaining and the Structure of the Criminal Process. *Berkeley law Scholarship Repository*, 1, 338-354;
- Ilić, P. G., Majić, M., Beljanski, S., Trešnjev, A. (2013). *Komentar zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik;
- Josipović, I., Božić, V. (2019). Sporazum stranaka o krivnji u kaznenom postupku: pravne i moralne osnove i dileme. *Prednosti alternativnog rješavanja sporova: knjiga sažetaka*, Sarajevo: Pravni fakultet, 58-59;
- Knežević, S. (2011). Konsensualne forme odlučivanja u predkrivičnom i krivičnom postupku. *Pravni život*, 1, 873-886;
- Ma, Y. (2002). Prosecutorial Discretion and Plea Bargaining in the United States, France, Germany, and Italy: A Comparative Perspective, *International Criminal Justice Review*, 12(1), 22-52;
- Pravno shvatanje Krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda, utvrđeno na sednici od 28.9.2015. godine, verifikovano 9.11.2015. godine;
- Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu Kž1-Po1-Spk 2/2019 od 13.8.2019. godine - Bilten sudske prakse Apelacionog suda u Kragujevcu br. 1/2020; Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž1 510/2021 od 20.7.2021. godine;
- Rad javnih tužilaštava na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2015. godini. (2016). Beograd: Republičko javno tužilaštvo, dostupno na: <http://www.rjt.gov.rs/docs/RAD%20JAVNIH%20TUZILASTVA%202015.pdf>, pristupljeno 06.01.2022;
- Rad javnih tužilaštava na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2016. godini. (2017). Beograd: Republičko javno tužilaštvo, dostupno na: <http://www.rjt.gov.rs/docs/Rad%20javnih%20tuzilastva%20-%202016.pdf>, pristupljeno 10.01.2022;
- Rad javnih tužilaštava na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2017. godini. (2018). Beograd: Republičko javno tužilaštvo, dostupno na: http://www.rjt.gov.rs/docs/SKMBT_C65218033011140_2.pdf, pristupljeno 15.01.2022;
- Rad javnih tužilaštava na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2018. godini. (2019). Beograd: Republičko javno tužilaštvo, dostupno na: http://www.rjt.gov.rs/docs/SKM_C65819040214590.pdf, pristupljeno 17.01.2022;
- Rad javnih tužilaštava na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2019. godini. (2020). Beograd: Republičko javno tužilaštvo; Rad javnih tužilaštava na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2020. godini. (2021). Beograd: Republičko javno tužilaštvo, dostupno na: http://www.rjt.gov.rs/docs/rad_javnih_tuzilastava_2020_0421.pdf, pristupljeno 02.02.2022;
- Rauxloh R, *Plea Bargaining in National and International Law*, Routledge, 2012.
- Recommendation No. R (87) 18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Simplification of Criminal Justice (Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th meeting of the Ministers' Deputies);
- Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž1 1303/2014 od 6.10.2014. godine;
- Rešenje Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž 1611/2016 od 26.12.2016. godine;

- Rešenje Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž1-Spk 2/2019 od 16.12.2019. godine - Bilten sudske prakse Apelacionog suda u Kragujevcu br. 1/2020;
- Simons, A. M. (2002). Departing ways: Uniformity, Disparity and Cooperation in Federal Drug Sentences. *Villanova Law Review*, 47/4. 921-963;
- Stojadinović, D. (2017). Sporazum o priznanju krivičnog dela. *Iustitia*, 1, 52-55;
- Stojanović, Z. (2012). *Komentar krivičnog zakonika*. Beograd: Službeni glasnik;
- Todorović, Đ. J. Nagodba kao dokaz. *Bolja advokatura*, 11. mart 2016, dostupno na <http://boljaadvokatura.com/nagodba-kaodokaz/>, pristupljeno 15.01.2021;
- Wenstein, I. (1999). Regulating the Market for Snitches. *Buffalo Law Review*, vol. 47, 563-644;
- Zakonik o krivičnom postupku – ZKP 2009, Sl. list SRJ, br. 70/2001 i 68/2002 i Sl. glasnik RS, br. . 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – dr. zakon, 49/2007, 20/2009 – dr. zakon i 72/2009;
- Zakonik o krivičnom postupku – ZKP 2013, Sl. glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014;
- Zakonik o krivičnom postupku – ZKP 2021, Sl. glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021- odluka US i 62/2021- odluka US.

PLEA BARGAINING IN THE FUNCTION OF EFFICIENCY OF CRIMINAL PROCEDURE - STANDARDS AND PRACTICE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Assistant Professor dr Mirjana Đukić, PhD

Faculty of Law, University of Prishtina, Kosovska Mitrovica

Assistant Professor dr Vanda Božić, PhD

Faculty of Law, Union University, Belgrade, Faculty of Law, University of Business Academy, Novi Sad

Abstract: *The efficiency of criminal proceedings in conjunction with economy is an integral component of the principle of procedural economics. Its realization was first noticed in the law of the USA, then in the countries of continental Europe, through certain instruments that were implemented in our criminal procedure in due time. The need for more efficient criminal proceedings is a consequence of the longer duration of criminal proceedings or some of its stages, costs that sometimes exceeded the damage caused by crime, and the accumulation of cases before the courts, which did not affect any of the parties. Although he was criticized primarily for annulling the upper limit of the threatened sentence, and providing space to conclude on a crime of any gravity, the paper recognizes the plea bargaining as a kind of instrument for effective state response to crime. By comparing it with other consensual forms of criminal procedure, the efficiency of the judicial bodies of the Republic of Serbia, whose results were obtained by statistical analysis, is brought to the fore.*

Key words: *efficiency of criminal procedure, instruments of efficiency of criminal procedure, plea bargaining*